

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК КОГНІТИВНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ Й НАУКИ

Вергелес К.М.,

д. філос. н., професор,

професор кафедри філософії та суспільних наук

Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова

м. Вінниця, Україна

Куліш П.Л.,

к.філос.н., доцент,

доцент кафедри філософії та суспільних наук

Вінницький національний медичний університет ім. М.І.Пирогова

м. Вінниця, Україна

Аналізуючи фундаментальні установки сучасної філософії й сучасної науки стає самоочевидним те, що на відміну від парадигми однозначної визначеності, характерної для попередньої (класичної) стадії розвитку культури, сучасні наративи ґрунтуються на діаметрально протилежних презумпціях: по-перше, процес розвитку будь-якої системи мислиться не як безперервно послідовний перехід від однієї стадії (стану) системи до іншої, а як непередбачувана зміна станів системи, кожна з яких не є а ні наслідком попереднього, а ні причиною наступних станів.

Ключові слова: невизначеність, філософія науки, когнітивність, детермінізм.

У природознавстві це виражається ідеєю «біфуркаційних переходів», [2] а у філософії – ідеєю «розгалуження подійних серій» (так звана концепція «слова-гаманця»); по-друге, невизначеність не дозволяє інтерпретувати той чи інший стан системи як результат прогресу чи регресу її вихідного стану, що означає відмову від ідеї філіації і неможливість тлумачення процесу як еволюційного. У науці – це розуміння вихідного стану системи як хаотичного «середовища», а у філософії – як «порожній знак», «тіло без органів», нестримність - «хюбрис» вихідного стану предметності, що розглядається[1]; по-третє, невизначеність не припускає фіксацію зовнішнього, щодо системи об'єкта розгляду, як причини її трансформацій, що означає відмову від ідеї примусової каузальності і інтерпретацію трансформаційного процесу як самоорганізованого; по-

четверте, на відміну від попереднього лінійнодетермінованого виокремлення ізольованих причинно-наслідкових ланцюжків тепер об'єкт, що зазнає трансформації, разом з суб'єктом і засобами (акторами) розглядаються як відкрита система. У науці – це презумпція енергообміну системи з середовищем, у філософії – презумпція інтертекстуальності, тлумачення «складки» як складання зовнішнього, концепція «поверхні», «ризому», «роблення» (конструювання) тощо; по-п'яте, фактор випадковості, що мислився в межах класичної визначеності як зовнішня щодо розглядуваного процесу перешкода, якою можна нехтувати без значних гносеологічних втрат, переосмислюється і набуває фундаментального статусу у механізмі реалізації детермінації невизначеного типу. У науці це втілюється у ідеї «флуктуації параметрів системи», а у філософії – ідеї «раптової-події», «ігрового кидка» «прозріння» тощо; по-шосте, невизначеність процесів виключає можливість будь-якого наймовірнішого прогнозу стосовно майбутніх станів системи, що у науці виражається презумпцією імовірнісного характеру прогнозу, а у філософії – фундаментальною фігурою «трансгресії» як переходу до «неможливого» з точки зору наявного стану, концепції «нонсенсу» і «абсурду» як смислів, що виходять за межі лінійної логіки тощо.

Складність, проблемність і незавершеність процесу переходу від визначуваного (детерміністського) до невизначуваного (індетерміністського) тлумачення реальності призводить до того, що використовувані сучасною філософією і наукою понятійні засоби фіксації цього переходу ще й досі знаходяться на стадії свого становлення і обґрунтування. Мабуть тому, сучасна наука, філософія, логіка й методологія науки характеризуються такими феноменами як: наявність множини паралельних понятійно-термінологічних систем для фіксації і тлумачення феномену невизначеності, які у свою чергу розпадаються на ряд авторських понятійних версій, наприклад, бартівська і делезіанська у постструктуралізмі; шепіанська і латуріанська у STS тощо; масове використання метафоричних смислообразів для продукування ідеї невизначеності, на зразок «смерть Бога», «смерть Автора», «сирітство смислу», «роблення» тощо; негоція термінів класичної філософії і класичної науки, наприклад, таких як: «визначеність» «причинність», «суб'єкт», «об'єкт», «пояснення», «розуміння» тощо; радикальна критика метафізики з її онто-тео-телео-фалло-фоно-логоцентризмом і радикальне заміщення класичних засад раціональності новими презумпціями: не об'єкт/суб'єкт - а «актори»; не пояснення - а «опис»; не розуміння - а «концептуалізація»;[3] не відображення – а «перезборка», «конструювання»; не поняття – а «образ»; не наука – а «мистецтво»; не картина світу – а «навігаційна мапа» [4] тощо.

Висновок

Тож підсумовуючи вище викладене можна констатувати той факт, що нинішня філософія і наука знаходяться на стадії кардинального переходу від класичного ідеалу визначеності, пануючої в розумно впорядкованому світі, до ідеалу невизначеності, пануючої у хаотичному світі

випадковості і сучасна філософія постає тим концептуальним полем, де ця зміна ідеалів знаходить своє вираження.

Література

1. Дерріда Ж. Письмо та відмінність. – К.: Основи, 2004. – 602с.
2. Пригожин І., Стенгерс І. Порядок із хаосу. Новий діалог людини з природою - М.: 1986.
3. Shapin S. Invisible Science //The Hedgehog Review. 2016. №3.
[URL:http://scholar.harvard.edu/files/shapin/files/invisible_science_final.pdf](http://scholar.harvard.edu/files/shapin/files/invisible_science_final.pdf).
4. Latour B. Biography of an Inquiry: On a Book About Modes of Existence //Social Studies of Science. 2013. Vol. 43. №2. P. 287-301.